

Жумагазы кызы Венера

*Преподаватель кафедры английского языка, перевода и переводоведения
факультета иностранных языков КНУ им. Ж. Баласагына*

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ УСТНОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ

СТУДЕНТТЕРДИН ООЗЕКИ КЕП ЫКТАРЫН ӨСТҮРҮҮ

EVOLUTION STUDENTS' LEARNING AND COMMUNICATIVE SKILLS

Аннотация: макалада жогорку окуу жайларындагы студенттердин оозеки кеп ыктарын өстүрүү маселеси каралган, окуучуларды мыкты сүйлөөгө жетиштирүүнүн жана бул маселелерди чечүүнүн мүмкүн болгон жолдору иштелип чыккан.

Аннотация: в статье рассмотрена проблема развития коммуникативных умений у студентов высших учебных заведений, существующих методов повышения речевого мастерства учащихся, выделены проблемы формирования данных умений и возможные пути решения этой проблемы.

Abstract: the article deals with the problem of the of evolution communicative skills among students of higher educational institutions, the existing methods for increasing the communicative skills of students, the problems of the formation of these skills and possible ways of solving these problems.

Түйүндүү сөздөр: сүйлөшүү машыгуулары; байланыштуу сүйлөй билүү; жогорулатуу ыгы; жолу; оозеки; байланыш чөйрөсү; далилдүү.

Ключевые слова: разговорные навыки; коммуникативная компетентность; повышение; методы; устный коммуникационный фон; мотивация.

Key words: communicative skills; communicative competence; improvement; methods; verbal communication background; motivation.

Коммуникация – бул бир адамдан экинчисине маалымат өткөрүү процесси. Баарлашуунун максаты маалыматты түшүнүү. Ошентип, баарлашуу, түшүнбөстүктү жоюп, ойдун жана айтылган сөздүн тактыгын түзүп, адамды жакшы түшүнүүгө жардам берет. Баарлашуу адамдарды баш коштуруп, жакындатат. Бул адамдар жана топтор ортосундагы алыстыкты маалыматтар агымы жана алардын бир бирин түшүнүүсү аркылуу жок кылат. Маалымат баарлашуу үчүн өтө маанилүү аспект болуп саналат. Бул берилүүчү, иликтенүүчү, талдалуучу, интерпретациялануучу жана сакталуучу маалымат. Ошондуктан чечимдерди кабыл алуу жана күнүмдүк иштер үчүн маалыматты чогултуп, талдап, сактоого адам убакыт бөлүшү керек. Маалымат алмашуунун натыйжасындагы коммуникативдик эффект, жиберүүчү менен алуучу бирдиктүү же окшош кодификация системасына ээ болгондо гана мүмкүн. Эне тилин да, чет тилин да окуп үйрөнүү - бул социалдык өз ара аракеттенүүдө жана баарлашууда көрүнүүчү жеке керектөө. Ийгиликтүү баарлашуу сүйлөөчүнүн байланыш түзүүнү каалаганына гана эмес, ошондой эле кептик ниетти адекваттуу ишке ашыруу жөндөмүнө да негизделген. Бул ишмердүүлүк тил бирдигин билүү деңгээлине жана аларды баарлашуунун конкреттүү кырдаалдарда пайдалана билүүгө жараша болот. Бирок, тилдин өзүнүн кайсы бир элементин билүүнү “тилди баарлашуу каражаты катарында билүү” деген түшүнүккө киргизүүгө болбойт.

“Тил” менен “кептин” ортосундагы айырма, тил – адамдар үчүн өзгөчө маани жана максат менен болгон үндөр комбинациясы аркылуу берилүүчү шарттуу символдор системасы экендигинде. Кеп – бирдей мааниге жана баалуулукка ээ болгон белгилер менен жазылган үндөрдүн тиешелүү системасы жана чыккан же кабыл алынган үндөрдүн айкалышы. Тил, аны колдонгон бардык адамдар үчүн бирдей, ал индивидуалдуу. Кепте жеке адамдын же кептик өзгөчөлүктөрү мүнөздүү болгон адамдар коомдоштугунун психологиясы чагылдырылат. Тил, алар үчүн эне тил болгон адамдардын, азыркы учурда жашап жаткан гана эмес, ошондой эле мурун жашап өткөн жана ушул тилде сүйлөгөн адамдардын психологиясын чагылдырат.[1] Маданияттараралыкбаарлашууну ийгиликтүү ишке ашыруу тилди өздөштүрүү үчүн гана эмес, ошондой эле өзгөчө жана күндөлүк социомаданий тармак катары өндүрүмдүүлүктү, көндүмдөрдү, баалуулуктарды жана ченемдерди, анын ичинде баарлашуунун ченемдери менен эрежелерин билүүнү өз ичине камтыган концептуалдык система үчүн да зарыл. Чет тилдерди окуп үйрөнүүдө чыныгы баарлашууга, интерактивдүүлүккө, тилди билим берүүнүн маданий контекстинде коммуникативдик мамиле кеңир колдонулат. Ошол эле убакта биринчи принцип коммуникативдик компетенциянын өнүгүшү чет тилдерди окутуунун жана окуп үйрөнүүнүн акыркы максаты болуп саналат, чет элдик чөйрөдө эркин багыт алууну жана баарлашуунун ар түрдүү кырдаалдарга адекваттуу таасир этүү жөндөмүн болжойт. Аутенттүүлүк принцибинин маңызы, окутуу процессинде материалды окуп үйрөнүүнү стимулдаштыруучу реалисттик кырдаалдар түзүлүп жана керектүү жүрүм-турумга көмөк болууда. Интерактивдүүлүк принциби чыныгы кызматташтыктын барын болжойт, анда негизги басым баарлашуу ыктарын өстүрүүгө жана командалык ишке жасалат. Коммуникативдүүлүктүн үчүнчү принцибине ылайык – бул индивиддин башка маданияттардын руханий баалуулуктары менен жеке контакт аркылуу баарлашуу. Реалдуу тилдик практикада бул функция билимди жана ыктарды өнүктүрүүдө ишке ашат. Куммуникативдик метод, биринчи кезекте, баарлашуудан коркууну жоюу үчүн багышталган грамматикалык структуралардын стандарттуу жыйындысы менен 600-1000 сөздөн турган сөз кору бар адам бөлөк өлкөдө оңой тил табыша алат.

Тренерлердин көбү белгилегендей, студенттер (келечектеги англис тили мугалимдери) мектепте практика өтөшөт, чет тилинин грамматикалык каражаттарын: маселелерге ылайык, көп учурда грамматикалык каталардан качып, милдеттер менен болгон диалогдорду, фонетикалык көнүгүүлөрдү класста стандарттуу кырдаалдарда пайдаланышат. Бул үн реакцияларынан артта калууну, стандартсыз кырдалдарда эне тилине өтүп кетүүнү жана жаңы коммуникативдик маселелерди пайда кылат. Бул грамматикалык билимдин жоктугу студенттерге англис тилинде толук деңгээлде чыгармачыл баарлашууга жолто болот. [2]

Бул грамматиканын салты боюнча оозеки коммуникативдик ыктарды студенттер изоляцияланган түрдө, вербалдык баарлашуу ишмердүүлүгүнөн тышкары өздөштүрөт. Бул ыктар формалдык жана коммуникациялык эмес багытка ээ көнүгүүлөрдү аткаруунун жүрүшүндө өнүгөт.

Де Соссюр, силер билгендей, жамаат менен инсандын глобалдуу ишмердүүлүгү жөнүндө айтып жатып, тил жөнүндө кеп катарында жана тил жөнүндө белгилер системасы катарында сөз кылат. Кептик ишмердүүлүктүн бул эки көрүнүшү кепте ишке ашат. Де Соссюрдун кеби “өз жөндөмдөрүн социалдык шарттарда ишке ашырган адамдын актысы болуп саналат”. [3] Бир бири менен баарлашкан, ошол эле учурда өз социалдык жана коммуникативдик ишмердүүлүгүн ишке ашырган адамдардын кеп ишмердүүлүгү.

Англис тилин окуп үйрөнүүнүн азыркы кездеги тажрыйбасы жөнүндөгү түшүнүгүн кеңейтүү максатында чет өлкөлүк кесиптештердин тажрыйбасы менен таанышуу кызык.

Ошентип, англисчандар окутуунун салттуу жана заманбап методдорунун интеграциясына негизделген методиканы иштеп чыгышкан. Жаш курактык топтор боюнча дифференциация менен көп деңгээлдүү мамиле айрым адамдардын кебин өстүрүүгө мүмкүндүк берет: анын дүйнөгө болгон көз карашына, баалуулуктар системасына, өзүн өзү идентификациялоого, ой жүгүртүү жөндөмүнө таасир этет. Бул индивидуалдуу мамилеге приоритет берет. Британиялык методологиянын бүтүндөй баары төрт тилдик ыктарды: окуу, жазуу, кеп жана угууну өнүктүрүүгө багытталган. Бул учурда окутуунун ар түрдүү методикаларына чоң көңүл бурулат, алардын ичинде алдынкы тилдик технологиялардын ичинен британ тилиндеги сабактар адамга азыркы кездеги иштиктүү жашоодо зарыл болгон ыктардын(доклад түзө билүү, презентация жасоо, кат алышуу ж.б.) калыптанышына түрткү берет. Британиялык дизайнерлердин талашсыз “плюстары” – аутенттик материалдарга негизделген даярдоо курсу, стилге чоң көңүл буруу, реалдуу каармандардын турмушунан алынган мисалдар аркылуу кырдаалдык жана жандуу англис тилин окутууга умтулуу. [4]

Азыркы кездеги этапта англис тилин окутуунун интенсивдүү методикасы өтө белгилүү болууда. Интенсификация илимде жалпысынан убакытты көп коротпой, өндүрүмдүүлүктү көбөйтүү катарында каралат. Окуу процессинин интенсификациясы, өздөштүрүүнүн мөөнөтүн тездетүү үчүн окуучулар менен окутуучулардын убактысын жана аракеттерин көбөйтпөй туруп, өздөштүрүлүүчү материалдын көлөмүн көбөйтүүдө болот. Машыгуулардын идентификациясынын чоң мүмкүндүктөрү акыл аракеттеринин калыптануусунун пландуу стадиясынын теориясында.

Студенттердин чет тилин өздөштүрүү процессиндеги коммуникативдик компетенттүүлүгүн калыптандыруу окутуунун негизги маселелеринин бири болуп саналат. Бир тараптан, бул ой жүгүртүүнүн өнүгүшүнө байланыштуу, ал бизге бир катар практикалык маселелерди чечүүгө мүмкүндүк берет: адамдын аракеттеринин, жоруктарынын жана башка тышкы көрүнүштөрүнүн психологиялык мазмунун түшүнүүгө, башка адамдардын кайсы бир кырдаалдар контекстиндеги жүрүм-турумдарынын мүмкүн болгон варианттарын болжоого, башка адамдар менен баарлашуунун ылайыктуу жана акылга сыйчу ыкмаларын иштеп чыгуу үчүн, өз алдынча ойлонууга, өз жүрүм-турумунун себептерин түшүнүүгө, өз сезимдерине ишенип, аларды ачык көрсөтүүгө. Экинчи тараптан, коммуникативдик компетенттүүлүктүн жеткилендүүлүгү адамдын интеллектуалдык жана эмоционалдык тараптары ортосунда баланс орнотуу менен байланыштуу.

Коммуникативдик компетенциянын калыптанышы чет тилин конкреттүү коммуникативдик кырдаалда адекваттуу пайдалануунун ыктары менен билгичтиктерин өздөштүрүүнү болжойт. Чет тилин окутууда коммуникативдик компетенциянын өнүгүүсүнүн перспективдүү формасы болуп окутуунун оюн жана ролдоштуруу элементтерин жайылтуу саналат.

Жогорку билим берүүнүн деңгээлин мындан ары өнүктүрүүнү камсыз кылуучу үчүнчү муундагы федералдык мамлекеттик билим берүү стандарттарынын ортосундагы айырмалардын бири болуп, өз мүнөзү боюнча өзгөчө компетенция саналат.

Өзүнүн тилдик жана психологиялык мүнөздөмөсүнө жараша жемиштүү маданияттар аралык диалог жүргүзүү үчүн тилдик инсан маданияттар аралык компетенцияга ээ болушу керек. Бул өзгөчө мүнөздөгү компетенция. Ал тилди алып жүрүүчүлөрдүн коммуникативдик компетенциясына төп келбейт жана ар түрдүү маданияттардын өзгөчөлүгү, алардын (маданий) кызматташуусунун өзгөчөлүгү катары тилди окуп үйрөнүү аркылуу белгилүү болгон маданияттар аралык коммуникативдик-тилдик инсанда гана байкалышы мүмкүн. Маданияттар аралык компетенция – бул адамга өз маданиятынан сырткары чыгып, өз маданий өзгөчөлүгүн жоготпой, сапаттуу ортомчуга ээ болууга мүмкүндүк берет.

Маданияттар аралык компетенция татаал структурага ээ жана чет элдик коммуникативдик компетенция менен өтө татаал жол менен өз ара байланышат (корреляцияланат). Маданияттар аралык компетенциянын калыптанышы интеллектуалдык когнитивдик тармак гана эмес, ал ошондой эле психикалык жана эмоционалдык процесстерге таасир этет. Бул жагдай мындай типтеги компетенциялардын калыптанышына жана өнүгүшүнө багытталган комплекстүү маселелер мүнөзүнө алып келет. Тапшырмаларды аткаруунун натыйжалуулугуна, өз кезегинде, маданият феноменинин өзгөчөлүгүн да, ошондой эле маданияттар аралык коммуникациянын өзгөчөлүктөрүн да эске алуучу аларды түзүү жана тандап алуунун конкреттүү принциптерин пайдалануунун эсебинен жетишүүгө болот. Демек, кыргыз маданиятынын маданияттар аралык коммуникациясын алып жүрүүчүлөрү чет тилинде коомдук өнүгүүнүн азыркы этаптагы керектөөлөрү менен талаптарына көбүрөөк кунт коюу менен таасир этет деп болжогоого мүмкүн, эгерде бул индивиддердин маданияттар аралык компетенциясы менен жөнгө салына турган болсо.

Демек, мындай компетенциянын спецификасын, ошондой эле анын структурасынын өзгөчөлүгүн жана анын калыптануусунун конкреттүү принциптерин эске алуучу, чет тилин окутуунун методикасын окутуудагы маданияттар аралык компетенцияны натыйжалуу калыптандыруу камсыздалат.

Маданияттар аралык компетенттүүлүктүн калыптануу процесси чет тилин окуп үйрөнүү коммуникативдик компетенция менен байланышканын, ага ченемдин кросс-маданий аспектилерди кошумча киргизерин, бирок ошону менен бирге коммуникативдик эмес компетенциянын жеке компоненттерине ээ экенин эске алуу керек.

Маданияттар аралык компетенцияны окуп үйрөнүү эки маданиятты – өзүнүн жана башканын маданиятын окуп үйрөнүүнү, салыштырууну болжойт, окутуучу, студенттер өз өлкөсүн тааныта алгыдай же кеңири мааниде “тааныта алгыдай” кылып чет тилин окута билүүсү керек. Бул эки элементти салыштыруу, экөө тең жакшы белгилүү болгон учурда гана мүмкүн. Ошого карабастан билим берүү тажрыйбасы окуучулардын экинчи элементинин (өлкө жөнүндө социомаданий маалымат) аң сезиминде так эмес жана дайыма эле туура боло бербеген идеялардын, так эмес фактылардын жыйындысын же карама-каршы пикирлердин жоктугун түшүндүрөрүн көрсөттү. Ошол эле учурда окутуучунун тапшырмалары, анын ичинде статистикалык, социалдык жана маданий маалымат үлгү катарында тандалган жок. Бул жагдайда окутуучу колдонмо изилдөөлөр маселелерине туш болот: көнүгүүлөр, таблицалар, текст, ар кандай тапшырмалар түрүндө аткаруу үчүн өлкө жөнүндө социалдык-маданий маалыматтарды камтыгандокументтерди издөө, тандап алып, тартипке келтирүү.

Инсандар ортосундагы маданийттар аралык баарлашуу жаатында окутуу педагогикалык маселе катары каралары анык, бул маселенин чечилиши мугалим окуучу менен өнөктөштүктө иштеген учурда гана мүмкүн, аларга болгон муктаждык төмөнкү себептерге ээ:

Инсандар ортосундагы баарлашуу инсандардынар түрдүү типте болуусу, ар кандай маданий багажга ээ болуусуна окшогон тоскоолдуктарга дайыма дуушар болот, ошондуктан баарлашуунун жүрүшүндө пикир келишпестиктер пайда болушу мүмкүн, аларды чечүүгө мугалим жагдайды байкап, коркунучтун бардык түрүнө каршы турууга даяр болуп, жардам бериши керек;

Окутуучу кооптуу топто кайсы бир маселелерде өз көйгөйлөрүн табышат, бул койгөйдү көп учурда өз эне тилинде баарлашуунун билимин жана практикалык ыктарын алып жүрүүчүсү болгон окуучулар менен гана чечүү мүмкүн;

Баарлашуу кесиптик пландагы көйгөйлүү маселелердин булагы болуп турат, аларга тажрыйбалуу окутуучу да толук кандуу, ишенимдүү жана бир маанилүү жооп бере албайт. Азыркы кездеги билим берүү системасынын маанилүү милдети болуп, студенттердин айрым дисциплинадагы билими менен билгичтиктерин гана камсыз кылуучу эмес, ошондой эле инсандын өнүгүшүн, анын таанып билүүчүлүк жана чыгармачыл жөндөмдөрүн өнүктүрүүчү билим берүүчүлүк универсалдуу аракеттердин комплексин калыптандыруу саналат.

Ишмердүүлүк методу – бул окутуу методу, анда студент билимди даяр продукт катарында албастан, аны өзүнүн окуу-таанып билүүчүлүк ишмердүүлүгүнүн процессинде өзү иштеп чыгат. Окутууга активдүү мамиле жасоо методдору инсандын чыгармачыл көрөңгөсүн өнүктүрүүгө, мотивациянын ички булагын калыптандырууга, кайтарылма байланышка, өз алдынчалуулуктун жогорку деңгээлин калыптандырууга көмөк көрсөтөт.[5]

Азыркы биздин мезгилде баарлашуусуз жашоону элестетүү кыйын. Баарлашууга болгон муктаждык зарылдык деп аталат. Дал сабак учурунда чет тилин окутуучу студенттердин коммуникативдик компетентүүлүгүн, тактап айтканда мектеп баарлашуусун ишке ашырууга, баарлашууда өз ара түшүнүшүүгө жетүүгө даярдыгын түзүшү жана өстүрүшү мүмкүн жана керек. Мектеп окуучуларынын чет тилинде баарлашуу жөндөмүн өнүктүрүү ЖОЖдордо чет тилин окутуунун негизги милдеттеринин бири болуп саналат.

ЖОЖдордо англис тилин окутуунун максаттарына жетүүдө окутуунун ар кайсы каражаттарын пайдалануу каралган. Окутуу деп окуу процессин уюштуруп, өткөрүүгө жардам берүүчү материалдын баарын түшүнөбүз. Каражаттардын ар бирин натыйжалуу пайдалануу, мугалим эмнени жана качан пайдалануу максатка ылайык жана андан кандай жыйынтык алса болорун билген учурда гана мүмкүн. Кептик компетенцияны өнүктүрүү үчүн төмөндөгү окуу колдонмолорун милдеттүү түрдө пайдалануузарыл:

Окуу китебин, ал окутуунун жана окуу материалынын негизги каражаты болуп саналат да, өз ичине кеп ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн камтыйт.

Башкалардын ичинен ар кайсы предмет боюнча көптөгөн тексттерди окуу практикалык, таанып билүүчүлүк, билим берүүчүлүк жана өнүктүрүүчү милдеттерди аткарууга мүмкүндүк берет.

Студенттердин индивидуалдуу жана өз алдынча иштери үчүн колдонмолор, практикумдар жана илимий-изилдөөчүлүк иш. Алардын көпчүлүгү окуу мекемелеринин окутуучулары өздөрү толугу менен же жарым-жартылай иштеп чыккан колдонмолор болушу мүмкүн.

Аудио жана көрмөлөр англис тилин окутууда өтө маанилүү рол ойнойт. Алар студенттерге англис тилиндеги чыныгы үндү угууга мүмкүндүк берет, бул алардын сүйлөө сапатына жакшы таасир эте турган, ошондой эле кепти угууда түшүнүү жөндөмүн калыптандырууга таасир эткен тууроо үлгүсү болот.

Компьютердик программалар менен Интернет окуучулардын функционалдык компьютердик сабаттуулугун камсыз кылуу үчүн, ошондой эле өз алдынча же аралыктан окууга мүмкүндүк алуу үчүн зарыл. Бул программалар, биздин практикада, баарлышуунун жазуу түрүндөгү ыктарын өнүктүрүү үчүн өзгөчө пайдалуу. Окутуу жана кесипкөй баарлашуу азыркы кезде эң начар звено болуп саналат.

Тилдик компетенция – сүйлөө, кептин лексикалык жана грамматикалык аспектилерине ээ болуу, ошондой эле графика менен туура жазууну өздөштүрүү. Социомаданий компетенция – максаттуу тилдик өлкөлөрдөгү айрым социалдык жана маданий билимдердин (жүрүм-турум менен этиканы камтып) жыйындысын билүү жана аларды чет тилинде баарлашуу процессинде пайдалануунун ыктары, ошондой эле өз өлкөсүн жана анын маданиятын көрсөтүү жөндөмү.

Азыркы учурда “глобалдаштыруу” жана “интернационализациялоо” деген сөздөрдө чет тилин окутуудагы социомаданий компоненттин өзгөчө актуалдуу маселеси айкын. Тилдик чөйрөдөгү чет тилин окуп үйрөнүүдө социомаданий компетенттүүлүк кандай каражаттар менен өнүгүшү керек?

1. Качандыр бир кезде мындай каражаттардын бири чет тилинде реалдуу кырдаалдарда жазылган же тилди алып жүрүүчүлөр тарабынан жакшы окулуучу аудио тексттер болгон.

2. Андан соң көрмөроликтер пайда болгон, алар азыркы учурда да белгилүү, анткени өлкөнүн өзүнчө бир маданий портрети болуп саналат.

3. виртуалдуу мейкиндикке сүнгүү – студенттердин социомаданий компетенттүүлүгүн өнүктүрүүнүн эң натыйжалуу каражаты. Албетте, бул виртуалдуу мейкиндик Интернет жана аны менен бирге башка компьютердик технологиялар.

4. Албетте, социалдык компетенттүүлүктү өнүктүрүүнүн көбүрөөк натыйжалуу каражаты болуп ошол тилде сүйлөгөн өлкөдө болуу. Чет өлкөдө болуп келген чет тилин окуткан окутуучулар окуучулар үчүн өзүнчө эле “көрсөтмө курал” болуп калат, анткени алар жашап келген коомдун духуна “каныккан”.

Компенсатордук компетенция – бул тилдик ресурстардын жетишсиздиги шарттарында маалыматты өндүрүүдө жана берүүдө өз абалынан чыгуу жөндөмү.

Окутуу жана когнитивдик компетенттүүлүк – бул окутуунун жалпы жана спецификалык ыктары, тилди жана анын маданиятын өз алдынча окуп үйрөнүүнүн методдору менен ыкмалары, ага жаңы маалыматтык технологияларды пайдаланууну камтуу.

Таанып билүүчүлүк компетенцияны окутуу жана өнүктүрүүнүн каражаты болуп, сөздүктөр саналат, аларды колдонуп, окуучулар сөздөрдү түшүндүрүп, аларды башка сөздөр менен айкалыштырып, үлгү боюнча мисалдарды келтирет. Бул тилге жогорку кызыгуусун артырган студенттердин кызыкчылыгын канааттандырууга жардам берет.

Грамматикалык компетенттүүлүк сүйлөөчүлөргө англис тилинин структурасын так жана күмөнсүз колдонууга жана түшүнүүгө мүмкүндүк берет, бул алардын шар сүйлөөсүнө көмөк болуп, баарлашууда өзүнө ишенгендикти өнүктүрөт.

Жалпысынан кыргыз студенттеринин сүйлөөгө үйрөтүүгө байланышкан көйгөйлөрүн төрт негизги топко бөлсө болот:

1. Студенттер англисче сүйлөгөндөн учышат, анткени жаңылыш сүйлөгөндөн коркушат. Адатта бул баштапкы денгээлде көрүнөт, себеби алар мугалимдер жана башка студенттер тарабынан сынга алынат деп коркушат.

2. Жубу менен (же топто) иштеп, студенттер өз эне тилинде сүйлөй башташат.

3. Талкууланчу темалар боюнча студенттерге өз эне тилинде да маалымат жетишсиз.

4. Студенттер алдына коюлган маселени чечүү үчүн тилдик жана сөздүк ресурстарынын жетишсиздигин сезишет. Бул учурда мугалим окуучулар өз каталарын мойнуна алуудан коркпой, сынды туура кабыл алуу үчүндостук кызматташуу атмосферасын түзүү керек.

Сүйлөшүү ыктарын талдоодо көпчүлүк окуучулардын сүйлөө ыктары жетишээрлик өнүктүрүлбөгөнү айкын болот. Бул ELT жаатындагы реалдуу көйгөй, ал сүйлөө ыктарын жакшыртуунун ар түрлүү методдорун пайдалануу жолу менен чечилиши керек.

Натыйжалуу коммуникативдик ыктарды калыптандыруу үчүн студенттер төмөнкүлөрдү үйрөнүшү керек:

1. Санариптик массалык маалымат каражаттарын жана өздүк менен топтук окутууну колдогон чөйрөлөрдү пайдалануу менен баарлашууну;

2. Тиешелүү санариптик алып жүрүүчүлөр менен чөйрөлөрдү пайдаланып, маалымат менен натыйжалуу алмашууну;

3. Ар түрдүү медиа форматтарды пайдаланып, ар кайсы аудиторияга ойлор менен идеяларды так жана натыйжалуу жеткирүүнү.

Базалык коммуникативдик ыктар бардык уюштуруунун негизинде бар. Эң маанилүүсү, биз, окутуучулар, 21-кылымдын бул жашоо үчүн маанилүү болгон ыктарды окуучуларда өнүктүрүүгө жардам беришибиз керек. Баары биздин креативдүү болуп, окутуунун заманбап методдорун колдоно билүү жөндөмүбүзгө жараша болот. Төмөндө сунушталуучу мындай иш-чаралардын тизмеси берилген:

1. үн чыгарып окуу;
2. Мугалим белгилеген тема боюнча студенттердин өз ойлорун айтусу;
3. Ар кайсы окуучулар менен оозеки диалогдорду түзүү;
4. оозеки күндөлүк; оозеки апталык отчет;
5. аякталган долбоорду топ менен таанытуу (презентация)
6. оозеки отчет
7. Сүрөттү сүрөттөп берүү.

Биз ELTдеги бардык методдорду тандасак болот, анткени алардын баары кеп ыктарын өнүктүрүүгө жардам берет. Аларды, оң натыйжа алуу үчүн, интеграциялап же өзүнчө колдонсо болот.

Жалпысынан алып караганда, студенттердин кеп жөндөмдөрүн жакшыртуу үчүн төмөндөгү кадамдарга баруу керек: базалык деңгээлдеги окуу китептердин сапатына көп көңүл буруу, студенттердин сүйлөө кебине жана аларды фонетикалык окутууга жетишээрлик убакыт бөлүү, урушпай, тескерисинче достук мамиле түзүү, студенттер үчүн мугалимдердин, көп учурда англисче сүйлөгөн мугалимдердин ар түрдүү практикалык стратегияларын пайдалануу, студенттер окутуучусу менен эркин баарлаша алат деген өзүнө ишенүүнү жана тартынбастыкты өнүктүрүү, CNN менен BBCни угууну колдоо, окутуучуларды такай кайра даярдап туруу жана курстарда адабият менен тилге тиешелүү ар кандай аракеттерди жана балансты уюштуруу маселесинин актуалдуулугун колдоо.

Бул изилдөөдө биз коммуникативдик компетнция маселелерин, оозеки баарлашууну жогорулатуу методдорун, тилдик тоскоолдукту жеңүүнүн мотивациясы менен ыкмаларын талкууладык. Кыргыз жана чет элдик изилдөөчүлөрдүн студенттердин кептик ыктарынын маселелерине болгон ар түрдүү көз караштарын билүү маанилүү.

Ошентип, бул макаланын максаты: “Кыргызстандагы азыркы кездеги студенттердин сүйлөө ыктарынын күчтүү жана начар жактарын аныктоо жана англис тилин үйрөнүп жаткан студенттердин сүйлөө ыктарын жогорулатуу мүмкүндүктөрүн көрсөтүү” максатына жеттик, анткени биз заманбап методдорду комплекстүү колдонуу оң натыйжаларды берип, коммуникативдик компетенттүүлүктү жакшыртууга алып келерин далилдедик. Англис тилин билим берүүдөгү жаңы методдорду колдонуу менен окуп үйрөнүү, чет өлкөлөрдөгү саякаттар менен ал жакта иштөө студенттерде тилди үйрөнүүнү, эркин сүйлөө жөндөмүн өнүктүрүү каалоосун пайда кылып, аларга тилдик тоскоолдукту жеңүүгө жардам берет.

Список использованной литературы:

1. Азимов, З.Г., Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) [Текст] / З.Г. Азимов, А.Н. Щукин . – СПб, 1999.
2. Концепции поликультурного и многоязычного образования в Кыргызской Республике – Бишкек, 2009. – 87 с.
3. Концепция развития образования до 2020 года и приоритетах развития образования
4. Бим И. Л. Некоторые актуальные проблемы организации обучения иностранным языкам. // Иностранные языки в школе. 2001. № 2.С. 61-64.
5. Витлин Ж. Л. Современные проблемы обучения грамматике иностранных языков. //Иностранные языки в школе. 2000. № 5, С. 22-26.

- 6.Ефремова Г. Г., Сафарова Р. З. Развитие лингвострановедческой компетенции на уроках иностранных языков //Учитель Башкортостана 9(895)2010
7. Лингвистические знания – основа умений и навыков: сборник статей из опыта работы: пособие для учителя / сост. Т.А. Злобина. – М., 1985.
8. Попова Н.Е. Теория и методика обучения экономике: учеб . пособие для студентов вузов / Н.Е. Попова, А.А. Лобут. – Екатеринбург, 2008. – 421 с .

Рецензент: к.филол.н., доцент Апышева С.Ш.